

ТЕМА 5. ДОСТОВІРНІСТЬ ДЖЕРЕЛ НАУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОБРОЧЕСНОСТІ

План

1. Критерії достовірності та механізми верифікації джерел інформації
2. Методи верифікації та критичної оцінки інформації у цифровому середовищі
3. Використання месенджерів і цифрових платформ для наукової комунікації: ризики та обмеження

Достовірність інформації – це характеристика, яка визначає наскільки отримана інформація відповідає реальному стану речей або об'єкту дослідження.

Критерії достовірності інформації:

- вона підтверджується надійними джерелами;
- її зміст відповідає фактичним даним та реальним подіям;
- існує можливість її перевірки і відтворення іншими дослідниками;
- вона не спотворена суб'єктивними оцінками чи маніпуляціями.

Критерії оцінки достовірності джерел інформації

- *авторитетність джерела* (джерело повинно бути офіційним або авторитетним у своїй галузі);
- *актуальність інформації* (дані та висновки повинні відповідати сучасному стану досліджуваного явища);
- *об'єктивність та неупередженість* (джерело має бути вільним від суб'єктивних оцінок, маніпуляцій та політичних або комерційних інтересів);
- *підтвердженість фактів* (інформація повинна мати доказову базу: посилання на дані, експерименти, статистику, документи);
- *репутація видавця чи платформи* (важливо враховувати надійність ресурсу: чи проходять матеріали рецензування, чи підтримується редакційна етика);
- *відтворюваність результатів* (важливий критерій для наукових досліджень: інші дослідники повинні мати можливість повторити дослідження та отримати подібні результати).

Механізми верифікації джерел інформації

Верифікація – це процес перевірки достовірності інформації, що передбачає кілька рівнів.

- *перевірка авторитетності* (аналіз кваліфікації та досвіду автора; перевірка видавця: чи має він історію наукових публікацій, рецензування, академічну репутацію; пошук цитувань у наукових роботах);
- *перехресна перевірка* (порівняння інформації з незалежними джерелами);
- *контекстуальний аналіз* (аналіз середовища створення інформації: мета, час, умови, політичний та соціальний контекст);
- *використання спеціалізованих інструментів* (наукові бази даних (Web of Science, Scopus, Google Scholar) для перевірки публікацій та цитованості);
- *верифікація методології* (включає перевірку вибірки, алгоритмів аналізу, статистичної обробки даних, прозорості результатів).

Основні виклики цифрового середовища

- **Масштабність та швидкість інформаційних потоків** (інформація генерується та поширюється швидко, що ускладнює її перевірку);
- **Різноманіття джерел та форматів** (текстові публікації, відео, графіки, інфографіка, аудіо, цифрові документи; джерела можуть бути офіційними, комерційними, блогерськими або анонімними);
- **Маніпуляції та фейкові дані** (Виробництво дезінформації стало технологічно простішим: підроблені новини, глибокі фейки, автоматизовані акаунти у соцмережах (боти));
- **Відсутність надійної структуризації** (Інформація у відкритих джерелах може бути неповною, суперечливою, без авторства чи дати публікації).

Критична оцінка інформації

Критична оцінка – це процес аналізу джерел і змісту інформації з метою визначення їх достовірності, об'єктивності та релевантності.

2.1. Основні аспекти критичної оцінки

Авторство і компетентність

Хто створив інформацію?

Чи має автор кваліфікацію або досвід у цій сфері?

Чи існує історія публікацій та цитованість робіт автора?

Цілі та мотивація джерела

Чи є метою подання об'єктивних фактів, чи просування певної позиції, комерційного інтересу або пропаганди?

Актуальність

Коли була створена інформація?

Чи відповідає вона сучасним даним та контексту досліджуваного явища?

Фактична обґрунтованість

Чи підтверджується інформація іншими незалежними джерелами?

Чи надано джерела даних, посилання на статистику, дослідження?

Логічна цілісність і узгодженість

Чи логічно побудовані аргументи?

Чи немає внутрішніх суперечностей у тексті?

Технічні ознаки надійності

Наявність DOI, ISBN, публікації у рецензованих журналах.

Структуровані метадані: дата, автори, афіліації, ключові слова.

Верифікація – це процес перевірки точності та достовірності інформації. У цифровому середовищі застосовуються наступні методи:

– *перевірка автора та видавця* (використання наукових баз даних (Scopus, Web of Science, Google Scholar) для перевірки авторства та цитованості; аналіз афіліацій: університети, дослідницькі центри, державні органи; оцінка репутації видавця: рецензовані журнали, офіційні портали, відомі аналітичні агентства).

– *крос-перевірка з іншими джерелами* (порівняння фактів з незалежними джерелами, офіційними даними, статистикою; виявлення суперечностей між джерелами для визначення надійності);

– аналіз контенту та метаданих (перевірка дати публікації та оновлення матеріалу; оцінка джерел цитування та посилань; перевірка структурованості тексту: наявність розділів, методології, джерел даних).

– *використання цифрових інструментів* (пошукові системи і сервіси верифікації фактів, антиплагіатні системи, аналіз зображень і відео).

– *методологічна перевірка* (вивчення методів збору та обробки даних: статистичні методи, вибірки, алгоритми аналізу, оцінка повторюваності результатів: чи можна відтворити експеримент або аналіз за заданими кроками; верифікація логіки висновків на основі отриманих даних);

– *соціальний та мережевий аналіз* (перевірка джерела через його взаємодії у цифровому середовищі, зокрема: згадки у наукових спільнотах, форумах, соцмережах; оцінка коментарів та дискусій, які підтверджують або спростовують інформацію).

Структура наукової комунікації:

- електронні журнали та репозитарії відкритого доступу;
- академічні соціальні мережі (ResearchGate, Academia.edu);
- професійні платформи (ORCID, Publons, Scopus Author ID);
- відеоконференційні сервіси (Zoom, MS Teams);
- месенджери (Telegram, Signal, WhatsApp, Slack);
- спільні робочі середовища (Google Workspace, Notion, Overleaf).

Типологія цифрових платформ у науковій діяльності

1. Формалізовані академічні платформи (ресурси, інтегровані в систему наукової атестації та індексації: Scopus, Web of Science, CrossRef, ORCID)
2. Напівформалізовані платформи (ResearchGate, Academia.edu, SSRN тощо, які сприяють поширенню результатів, але не завжди гарантують рецензування, коректність версій публікацій чи стабільність доступу)
3. Неформальні канали комунікації (Месенджери, закриті групи в соціальних мережах, приватні чати)

Основні ризики використання месенджерів у науковій діяльності

Інформаційна безпека та конфіденційність	Месенджери не завжди забезпечують належний рівень захисту: <ul style="list-style-type: none"> - можливість несанкціонованого доступу до груп; - злам облікових записів; - перехоплення даних; - витік рукописів, рецензій, грантових заявок
Порушення академічної доброчесності	У месенджерах часто поширюються: <ul style="list-style-type: none"> - готові фрагменти текстів без посилань; - шаблони дисертацій; - сумнівні "допоміжні матеріали"; - контакти недобросовісних виконавців робіт.
Втрата наукового контексту та архівності	Повідомлення в чатах: <ul style="list-style-type: none"> - не мають стабільної системи архівування; - складно індексуються; - можуть бути видалені; - не мають статусу офіційного документа
Ризики маніпуляцій та дезінформації	У цифровому середовищі активно поширюються: <ul style="list-style-type: none"> - псевдонаукові матеріали; - хижацькі журнали; - фейкові конференції; - маніпулятивні рейтинги.

Принципи безпечного та академічно відповідального використання:

1. Розмежування каналів: офіційна комунікація – через корпоративну пошту та інституційні платформи.
2. Обмеження обговорення конфіденційних матеріалів у відкритих чатах.
3. Використання двофакторної аутентифікації.
4. Перевірка джерел перед поширенням матеріалів.
5. Збереження документально значущих рішень у формалізованому вигляді.
6. Дотримання академічної етики навіть у неформальному цифровому середовищі.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!!!

